

СЕКЦІЯ 5 ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОДЕМОГРАФІЧНОГО «ПОРТРЕТА» ОСІБ ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКОГО ВІКУ, ЯКІ МАЮТЬ КІБЕРАДИКЦІЇ

FEATURES OF THE SOCIO-DEMOGRAPHIC "PORTRAIT" OF ADOLESCENTS WITH CYBER-ADDICTIONS

Світ кіберпростору породив новий вид адиктивних способів особистісної реалізації – комп'ютерну залежність, що включає велику кількість проблем залежної поведінки й контролю над потягами. Найбільшу кількість залежних експерти налічують серед представників вікової групи від 14 до 24 років, однак ця проблема набуває обертів і серед інших вікових груп. Поступово розповсюдженість віртуальної реальності й захопленість нею сформували новий напрям у психологічній науці – психологію залежності від кіберпростору.

У дослідженні автор звертає увагу на одну з проблем сучасної молоді – кіберадикції. Розповсюдженість цієї адикції серед підлітково-юнацького віку потребує комплексного вивчення. Дослідження індивідуально-психологічних і соціодемографічних особливостей дасть змогу створити «портрет» залежних осіб і стане базисом для розроблення ефективних механізмів запобігання кіберадикції та психокорекції кіберадикції серед молоді.

Метою роботи стало виявлення соціодемографічних особливостей осіб підлітково-юнацького віку, які мають певні види кіберадикції.

Метами дослідження обрано бібліографічний, історичний і психодіагностичний, у статті використано такі методики: «Тест-опитувальник на схильність до адиктивної поведінки Г.В. Лозової» та структуроване інтерв'ю, математико-статистична обробка даних проведена за допомогою програми Microsoft Excel.

У дослідженні взяло участь 559 осіб, із них – 412 осіб, які мали певні види кіберадикції, і 147 осіб, які надали згоду ввійти в контрольну групу (умовно здорові) у віковій категорії від 14 до 21 року. За результатами дослідження встановлено, що до групи ризику можна зарахувати осіб у віковій категорії від 16 до 18 років, які проживають у неповних сім'ях, мають середній або низький рівень навчальної успішності, здебільшого конфліктні як під час взаємодії з однолітками, так і в сім'ї, матеріальний статок сім'ї неоднорідний (чи високий, чи низький).

Отримані результати вказують на глобалізацію цієї проблеми й необхідність подальших досліджень щодо встановлення соціальних та індивідуальних особливостей кіберадиктів з метою розроблення ефективних програм профілактики кіберадикції серед молодого покоління.

Ключові слова: соціодемографічні особливості, Інтернет, нехімічна залежність, кіберадикції, підлітки.

The world of cyberspace has given rise to a new type of addictive ways of personal realization – computer addiction, which includes a large number of problems of addictive behavior and control over drives. Experts identified the greatest number of addicts among the representatives of the age group from 14 to 24 years old, but this problem is gaining momentum among other age groups. Gradually, the spread of virtual reality and passion for it formed a new direction in psychological science – the psychology of dependence on cyberspace.

In the study, the author draws attention to one of the problems of modern youth – cyber-addiction. The prevalence of this addiction among adolescents requires a comprehensive study. The study of individual psychological and socio-demographic characteristics will make it possible to create a "portrait" of addicted persons and will become the basis for the development of effective mechanisms for the prevention and psychocorrection of cyber-addictions among young people.

The aim of this work was to identify the socio-demographic characteristics of adolescents with certain types of cyber addictions.

The research methods were: bibliographic, historical and psychodiagnostic, the following methods were used in the work: "Test questionnaire for addictive behavior by G.V. Lozovoy" and a structured interview, mathematical and statistical data processing was carried out using Microsoft Excel.

The study involved 559 people, 412 of them who had certain types of cyber-addictions, and 147 people agreed to enter the control group (conditionally healthy) in the age group from 14 to 21 years. According to the results of the study, it was found that the risk group includes persons in the age category from 16 to 18 years old, living in single-parent families, have an average or low level of educational success, mainly prone to conflicts, both when interacting with peers and with family members, the material wealth of families of persons with cyber addictions is heterogeneous (either high or low).

The results obtained indicate the globalization of this problem and the need for further research to establish the social and individual characteristics of cyber-addicts in order to develop effective programs for the prevention of cyber-addictions among the younger generation.

Key words: socio-demographic characteristics, Internet, non-chemical addiction, cyber addiction, adolescents.

УДК 159.923.2-053.6:004.738.5-042.72
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.16.16>

Асєєва Ю.О.

к.психол.н.,
старший викладач кафедри психіатрії,
наркології та психології
Одеський національний медичний
університет

Постановка проблеми. У період сьогодення, коли науково-технічний прогрес бурливо і стрімко розвивається, важко уявити своє життя без комп'ютера, Інтернету, телефону та інших електронних девайсів. Наслідком науково-технічної революції стало народження нового соціокультурного середовища, окрім матеріальної реальності, набирає масштабності нова інформаційна реальність – реальність кіберпростору [1; 2; 3]. За даними опитування, кількість людей у всьому світі, що працювали в Інтернеті, зросла до 4,54 мільярда, збільшившись на 7% (298 мільйонів нових користувачів) порівняно із січнем 2019 року, з них налічувалося 3,80 мільярда користувачів соціальних мереж, і це число збільшилося більш ніж на 9% (321 мільйон нових користувачів) порівняно з минулим роком. Варто зауважити, що більшу частину їх становлять діти, підлітки та молодь [4]. Світ кіберпростору породив новий вид адиктивних способів особистісної реалізації – комп'ютерну залежність, що включає велику кількість проблем залежної поведінки й контролю над потягами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему кіберадикцій як феномен залежної поведінки досліджували К.В. Аймедов, О.Н. Арестова, О.Є. Войсунський, І. Голдберг, М.С. Кисельова, М. Коул, О.В. Худяков, Л.М. Юр'єва, К. Янг та ін. Комп'ютерна залежність, Інтернет залежність і кіберадикція більшістю науковців трактується як психічний розлад, що впливає на нормальний процес життєдіяльності особистості й має свої варіанти прояву та процес протікання. Найбільшу кількість залежних експерти налічують серед представників вікової групи від 14 до 24 років [5; 6].

З огляду на темпи розвитку сучасних технологій і масштаби залучення молоді в процес діджиталізації, включення її в різноманітні соціальні мережі, усе гостріше постає питання розроблення відповідних методик для проведення детальних емпіричних досліджень і створення алгоритмів лікувальних програм від Інтернет-адикцій, гаджет-адикцій, кіберадикцій, кіберкомунікативної та залежності від селфетис тощо.

Постановка завдання. Мета дослідження – виявлення соціодемографічних особливостей осіб підлітково-юнацького віку, які мають певні види кіберадикцій.

Методи дослідження: бібліографічний (аналіз, систематизація, теоретичних даних і літературних джерел), історичний (дослідження виникнення, формування та розвитку поняття) і психодіагностичний. У роботі використано такі методики: «Тест-опитувальник на схильність до адиктивної поведінки Г.В. Лозової» [7] і структуроване інтерв'ю, математико-статистична обробка даних проведена за допо-

могою програми «Microsoft Excel, XP» і пакета статистичного аналізу SPSS 26.0 для Windows XP, «Statistic for Windows XP». Для оцінювання достовірності відмінностей у частоті якісних ознак використовувалися: при чисельності групи $n > 5$ – критерій, ± 2 (хі-квадрат), а при чисельності $n \leq 5$ – точний критерій Фішера. У всіх випадках порівнянь визначатиметься ймовірність розходжень «р».

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проведено з дотриманням принципів біоетики та деонтології. Основними базами проведення дослідження були Одеський національний медичний університет; КНП «Міська студентська поліклініка» Одеської міської ради, Громадська організація «Асоціація ЛГБТ «ЛІГА». Усім респондентам було оголошено тему й мету наукової роботи, також у ході бесіди неодноразово підкреслювалося, що участь у цьому дослідженні є цілком добровільною і конфіденційною. Респондентам надавалося право не відповідати на будь-які питання, було роз'яснено можливість перервати опитування чи загалом участі в дослідженні, нічого при цьому не пояснюючи.

Усього в дослідженні взяло участь 559 підлітків, із них – 269 юнаків (48,12% вибірки) у віці 14–21 рік, 290 дівчат (51,88% вибірки) у віці 14–21 рік. Отже, групи склалися так: від 14 до 15 років, це Г1 – 170 підлітків, яка включала ГЮ1 – 80 юнаків; ГД1 – 90 дівчат; від 16 до 18 років, це Г2 – 202 підлітка, яка включала ГЮ2 – 98 юнаків; ГД2 – 104 дівчат; від 19 до 21 років, це Г3 – 187 підлітків, яка включала ГЮ3 – 91 юнаків; ГД3 – 96 дівчат.

Ураховуючи загальні вимоги до проведення наукових досліджень, які регламентують необхідність формування груп дослідження, а саме відповідність критеріям однорідності, репрезентативності, а також достовірності знайдених різниць та інших параметрів, що вивчалися, ми застосували методи математичної статистики, які обраховувалися за допомогою відповідних комп'ютерних програм: Microsoft Excel, XP», і пакета статистичного аналізу SPSS 26.0 для Windows XP, «Statistic for Windows XP».

Завдяки інтерв'ю з обраними для дослідження особами з'ясовано, що кіберпростір приваблює їх тим, що вони відчувають себе в ньому набагато комфортніше, ніж у реальному житті, а це створює загрозу для успішності реалізації себе для молоді в реальному житті. Також кіберпростір дає можливість створення альтернативних он-лайн персонажів залежно від власного настрою та бажанням самого користувача, що створює можливість відійти від реального світу з його емоційними проблемами (наприклад, стрес, депресія, занепокоєння) або ж від простих життєвих складнощів (велика кількість проблем у навчанні, непорозуміння та конфлікти в сім'ї чи значимих групах

однолітків), тому миттєва втеча у фантастичний віртуальний світ є підтримкою, але з часом формується патологічна звичка, яка призводить до негативних змін в емоційно-вольовій, особистісній і когнітивній сферах, а також загострення психічних розладів.

На цьому етапі дослідження ми дослідили соціодемографічні особливості обраних респондентів і розподілили групи на основну та контрольну для проведення подальших досліджень. З метою розподілу вибірки на групи проведено опитування респондентів за методикою «Тест-опитувальник на схильність до адиктивної поведінки Г.В. Лозової» [7], результати подано в таблиці 1.

У цій частині роботи нас цікавила загальна схильність респондентів до адикцій, прояви ігрової залежності, залежність від комп'ютера (Інтернету, соціальних мереж). Розглянемо результати, отримані за цим тестом, частково за обраними шкалами, оскільки вони стали основою для розподілу вибірки на групи.

Під час аналізу результатів за субшкалою «Ігрова залежність» встановлено, що найвищі показники серед юнаків у віковій категорії 19 до 21 року, ГЮ3 – 45,05% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 16 до 18 років, ГЮ2 – 37,76% опитаних, найменший показник серед юнаків у віковій категорії від 14 до 15 років, ГЮ1 – 30,00% опитаних. Серед дівчат за високим ступенем залежності виявлено, що найвищі показник у віковій категорії від 19 до 21 року ГД3 – 38,54% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 30,77% опитаних, найменший показник серед дівчат у віковій категорії від 14 до 15 років, ГД1 – 25,56% опитаних. Серед опитаних юнаків найвищий показник середнього ступеня залежності у віковій категорії від 14 до 15 років, у ГЮ1 – 38,75% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 16 до 18 років, у ГЮ2 – 31,63% опитаних, найменший показник у віковій категорії від 19 до 21 року, у ГЮ3 – 25,27% опитаних. Серед дівчат за середнім ступенем залежності виявлено у віковій категорії від 14 до 15 років, ГД1 – 42,22% опитаних, надалі у віковій категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 37,50% опитаних, найменший показник у віковій категорії від 19 до 21 року, у ГД3 – 29,17% опитаних. За низьким ступенем ігрової залежності найвищі показники виявлено серед юнаків вікової категорії від 14 до 15 років, у ГЮ1 – 31,25% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 16 до 18 років, ГЮ2 – 30,61% опитаних, найменший показник у віковій категорії від 18 до 21 року, у ГЮ3 – 29,67% опитаних. Серед дівчат за низьким ступенем ігрової залежності найвищі показники у віковій категорії 19 до 21 років, у ГД3 – 32,29% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 14 до

15 років, у ГД1 – 32,22% опитаних, найнижчий показник серед вікової категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 31,73% опитаних.

За результатами аналізу за субшкалою «Залежність від комп'ютера (Інтернету, соціальних мереж)» встановлено, що за високим ступенем залежності найвищі показники серед юнаків у віковій категорії від 19 до 21 року, ГЮ3 – 57,14% опитаних, а віковій категорії від 16 до 18 років, ГЮ2 – 47,96% опитаних, ще менший у віковій категорії від 14 до 15 років, ГЮ1 – 36,25% опитаних. Серед дівчат за високим ступенем залежності виявлено найвищі показники у віковій категорії від 19 до 21 років, ГД3 – 39,58% опитаних, надалі у віковій категорії від 14 до 15 років, ГД1 – 36,67% опитаних, найменший показник вікової категорії від 16 до 18 року, ГД2 – 34,62% опитаних. За середнім ступенем залежності найвищий показник виявлено серед юнаків у вікових категоріях від 14 до 15 років, ГЮ1 – 36,25% опитаних, дещо менший показник у віковій категорії від 16 до 18 року, ГЮ2 – 23,47% опитаних, найменший показник у віковій категорії від 19 до 21 років року, ГЮ3 – 14,29% опитаних. Серед дівчат за цим ступенем залежності найвищі показники виявлено у віковій категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 35,58% опитаних, а у віковій категорії від 14 до 15 років, ГД1 – 34,44% опитаних та у віковій категорії від 19 до 21 років, ГД3 – 31,25% опитаних майже однакові. За низьким ступенем залежності від комп'ютера (Інтернету, соціальних мереж) серед юнаків у вікових категоріях від 16 до 18 років і від 19 до 21 років показники однакові: ГЮ2 – 28,57%, ГЮ3 – 28,57%, найменший показник у віковій категорії від 14 до 15 року, ГЮ1 – 27,50%. Серед дівчат за низьким ступенем залежності від комп'ютера (Інтернету, соціальних мереж) найвищі показники у віковій категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 29,81% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 18 до 21 року, ГД3 – 29,17% опитаних, найнижчий показник серед вікової категорії від 14 до 15 років, ГД1 – 28,89% опитаних.

Під час аналізу результатів за субшкалою «Загальна схильність до залежностей» встановлено, що найвищі показники серед юнаків у вікових категоріях від 19 до 21 року, ГЮ3 – 53,85% опитаних, у віковій категорії від 16 до 18 років, ГЮ2 – 46,94% опитаних, а найнижчий показник у віковій категорії від 14 до 15 років, ГЮ1 – 38,75% опитаних. Серед дівчат за високим ступенем залежності виявлено найвищі показники у віковій категорії від 19 до 21 року, ГД3 – 42,71% опитаних, дещо менший у віковій категорії від 14 до 15 років, ГД1 – 35,56% опитаних, найменший у віковій категорії від 16 до 18 років, ГД3 – 33,65% опитаних. За середнім ступенем залежності найвищий показник серед юнаків у віковій кате-

Результати опитування щодо виявлення схильності до адиктивної поведінки

Групи респондентів	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
1. Залежність від алкоголю			8. Трудова залежність			
ГЮ1 (n-80)	86,25	13,75	0,00	75,00	21,25	3,75
ГД1 (n-90)	92,22	7,78	0,00	78,89	15,56	5,56
ГЮ2 (n-98)	78,57	21,43	0,00	75,51	18,37	6,12
ГД2 (n-104)	77,88	22,12	0,00	81,73	15,38	2,88
ГЮ3 (n-91)	83,52	16,48	0,00	71,43	20,88	7,69
ГД3 (n-96)	75,00	25,00	0,00	75,00	20,83	4,17
2. Телевізійна залежність			9. Медикаментозна залежність			
ГЮ1 (n-80)	73,75	26,25	0,00	100,00	0,00	0,00
ГД1 (n-90)	83,33	16,67	0,00	95,56	4,44	0,00
ГЮ2 (n-98)	73,47	22,45	4,08	95,92	3,06	1,02
ГД2 (n-104)	75,00	23,08	1,92	93,27	4,81	1,92
ГЮ3 (n-91)	71,43	27,47	1,10	94,51	2,20	3,30
ГД3 (n-96)	77,08	19,79	3,13	87,50	8,33	4,17
3. Любовна залежність			10. Залежність від комп'ютера (Інтернету, соціальних мереж)			
ГЮ1 (n-80)	76,25	21,25	2,50	27,50	36,25	36,25
ГД1 (n-90)	66,67	24,44	8,89	28,89	34,44	36,67
ГЮ2 (n-98)	68,37	19,39	12,24	28,57	23,47	47,96
ГД2 (n-104)	55,77	27,88	16,35	29,81	35,58	34,62
ГЮ3 (n-91)	62,64	27,47	9,89	28,57	14,29	57,14
ГД3 (n-96)	58,33	30,21	11,46	29,17	31,25	39,58
4. Ігрова залежність			11. Залежність від тютюнопаління			
ГЮ1 (n-80)	31,25	38,75	30,00	90,00	6,25	3,75
ГД1 (n-90)	32,22	42,22	25,56	91,11	7,78	1,11
ГЮ2 (n-98)	30,61	31,63	37,76	68,37	26,53	5,10
ГД2 (n-104)	31,73	37,50	30,77	75,00	23,08	1,92
ГЮ3 (n-91)	29,67	25,27	45,05	64,84	27,47	7,69
ГД3 (n-96)	32,29	29,17	38,54	69,79	23,96	6,25
5. Залежність від міжстатевих взаємин			12. Залежність від здорового способу життя			
ГЮ1 (n-80)	70,00	26,25	3,75	73,75	15,00	11,25
ГД1 (n-90)	70,00	22,22	7,78	72,22	12,22	15,56
ГЮ2 (n-98)	60,20	26,53	13,27	73,47	15,31	11,22
ГД2 (n-104)	50,00	32,69	17,31	73,08	15,38	11,54
ГЮ3 (n-91)	59,34	29,67	10,99	73,63	16,48	9,89
ГД3 (n-96)	53,13	34,38	12,50	71,88	17,71	10,42
6. Харчова залежність			13. Наркотична залежність			
ГЮ1 (n-80)	85,00	15,00	0,00	100,00	0,00	0,00
ГД1 (n-90)	82,22	17,78	0,00	100,00	0,00	0,00
ГЮ2 (n-98)	87,76	11,22	1,02	100,00	0,00	0,00
ГД2 (n-104)	78,85	18,27	2,88	100,00	0,00	0,00
ГЮ3 (n-91)	87,91	9,89	2,20	100,00	0,00	0,00
ГД3 (n-96)	80,21	14,58	5,21	100,00	0,00	0,00
7. Релігійна залежність			14. Загальна схильність до залежностей			
ГЮ1 (n-80)	81,25	17,50	1,25	30,00	31,25	38,75
ГД1 (n-90)	83,33	14,44	2,22	30,00	34,44	35,56
ГЮ2 (n-98)	88,78	10,20	1,02	28,57	24,49	46,94
ГД2 (n-104)	85,58	11,54	2,88	29,81	36,54	33,65
ГЮ3 (n-91)	89,01	7,69	3,30	27,47	18,68	53,85
ГД3 (n-96)	89,58	9,38	1,04	30,21	27,08	42,71

горії від 14 до 15 років, ГЮ1 – 31,25 опитаних, нижчий у віковій категорії від 16 до 18 років, ГЮ2 – 24,49% опитаних, найменший у віковій категорії від 19 до 21 року, ГЮ3 – 18,68% опитаних. Серед дівчат за цим ступенем залежності найвищий показник у віковій категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 36,54% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 14 до 15 років, ГД2 – 34,44% опитаних, найменший середній показник у віковій категорії від 19 до 21 року, ГД3 – 27,08% опитаних. За низьким ступенем загальної схильності до залежностей найвищий показник серед юнаків у віковій категорії від 14 до 15 років, ГЮ1 – 30,00% опитаних, нижчий у віковій категорії від 16 до 18 років, ГЮ2 – 28,57% опитаних, найнижчий у віковій категорії від 19 до 21 року, ГЮ3 – 27,47% опитаних. Серед дівчат за низьким ступенем загальної схильності до залежностей найвищі показники в віковій категорії від 19 до 21 року, ГД3 – 30,21% опитаних, дещо нижчий показник у віковій категорії від 14 до 15 року, ГД1 – 30,00% опитаних, найнижчий показник серед вікової категорії від 16 до 18 років, ГД2 – 29,81% опитаних.

Отже, можемо зазначити, що юнаки більш схильні до адиктивної поведінки, ніж дівчата,

і з віком залежність серед юнаків набирає обертів. Дівчата здебільшого перебувають у середньому ступені схильності до залежності особливо у віці від 16 до 18 років. Під час узагальнення результатів за методикою «Тест-опитувальник на схильність до адиктивної поведінки Г.В. Лозової» можна зазначити, що проявів хімічних залежностей серед респондентів не виявлено, що дало нам змогу залишити їх усіх у подальшому дослідженні.

За статтю, віком і більшістю інших показників групи є однорідними, що свідчить про репрезентативність вибірки. Віковий і статевий склад сформованих груп дослідження представлено в таблицях 2 та 3.

У таблиці 2 наведено розподіл підлітків за статтю, як можна бачити, розподіл досліджених основної та контрольної груп є однорідним як серед юнаків, так і серед дівчат, про що свідчать показники критерію Ст'юдента ($p \leq 0,05$). Хоча вибірка дівчат перевищує кількість вибірки юнаків, однак за математико-статистичними розрахунками це не впливає на однорідність вибірки дослідження, оскільки всі показники знаходяться в межах допустимої норми ($p \leq 0,05$).

Таблиця 2

Розподіл досліджених за статтю

Вік	Групи дослідження:											
	Основна						Контрольна					
	Юнаки			Дівчата			Юнаки			Дівчата		
	n	%	$p \leq 0,05$	n	%	$p \leq 0,05$	n	%	$p \leq 0,05$	n	%	$p \leq 0,05$
14	25	12,63	0,019	29	13,81	0,023	11	15,49	0,021	13	16,25	0,020
15	34	17,17	0,026	36	17,14	0,019	10	14,08	0,023	12	15,00	0,021
16	24	12,12	0,029	23	10,95	0,029	8	11,27	0,028	8	10,00	0,032
17	22	11,11	0,024	26	12,38	0,026	10	14,08	0,023	9	11,25	0,028
18	26	13,13	0,022	27	12,86	0,025	8	11,27	0,028	11	13,75	0,023
19	29	14,65	0,030	28	13,33	0,024	7	9,86	0,032	11	13,75	0,023
20	21	10,61	0,037	21	10,00	0,032	9	12,68	0,025	8	10,00	0,032
21	17	8,59	0,003	20	9,52	0,033	8	11,27	0,028	8	10,00	0,032

Таблиця 3

Віковий склад сформованих груп дослідження

Вік респондентів	Групи дослідження:					
	Основна			Контрольна		
	n	%	$p \leq 0,05$	n	%	$p \leq 0,05$
14	54	13,24	0,02400	24	15,89	0,02000
15	70	17,16	0,01853	22	14,57	0,02181
16	47	11,52	0,02756	16	10,60	0,02995
17	48	11,76	0,02699	19	12,58	0,02524
18	53	12,99	0,02446	19	12,58	0,02524
19	57	13,97	0,02275	18	11,92	0,02664
20	42	10,29	0,03082	17	11,26	0,02820
21	37	9,07	0,03496	16	10,60	0,02995

З наданої вибірки більшість представлена особами у віці 16–18 років (основна група – 148 осіб (36,27%), контрольна група – 54 особи (35,77%) $p \leq 0,05$). За результатами аналізу отриманих даних можемо стверджувати, що наведений розподіл підлітків за віком досліджених як основної, так і контрольної груп є однорідним, про що свідчать розраховані показники критерію Стюдента по групах ($p \leq 0,05$).

Також ми вивчали рівень освіти серед обстежених осіб усіх груп дослідження (таблиця 4).

У період проведення дослідження зі 559 респондентів навчалися в загальноосвітніх закладах 32,84% респондентів з основної групи та 30,46% респондентів із контрольної групи; навчалися в коледжі чи професійно-технічних навчальних закладах 30,15% респондентів з основної групи та 27,81% респондентів із контрольної групи; у закладах вищої освіти – 26,72% респондентів з основної групи та 33,77% респондентів із контрольної групи; мали академічну відпустку (чи часто були відсутні в навчальному закладі) 6,86% респондентів з основної групи та 5,96%

респондентів із контрольної групи; відмовилися надавати інформацію 3,43% респондентів з основної групи та 1,99% респондентів із контрольної групи.

У таблиці 5 наведено результати соціодемографічного опитування щодо з'ясування характеру родинних зв'язків у сім'ях респондентів.

Проаналізувавши результати, можемо вказати, що серед респондентів основних груп більшість проживає в неповних родинах без сиблінгів – 16,42% опитаних, серед дівчат – 17,65% опитаних, а в контрольних групах переважають повні сім'ї серед юнаків – 17,88%, а серед дівчат – 19,87%. У неповній родині із сиблінгами проживають здебільшого респонденти основної групи (юнаки – 14,22% опитаних, дівчата – 14,46% опитаних), на відміну від контрольної групи, де більшість проживає в повній родині із сиблінгами (юнаки – 12,58% опитаних, дівчата – 13,91% опитаних). Варто також зауважити, з іншими родичами без батьків і без сиблінгів здебільшого проживають підлітки з основної групи (юнаки – 1,72% опитаних, дівчата – 1,23% опитаних), ніж

Таблиця 4

Розподіл досліджених за рівнем освіти

Освіта	Групи дослідження:			
	Основна		Контрольна	
	№	%	n	%
Загальноосвітній заклад	134	32,84	46	30,46
Коледж (чи ПТУ)	123	30,15	42	27,81
Заклад вищої освіти	109	26,72	51	33,77
Академічна відпустка (чи відсутність у навчального закладу)	28	6,86	9	5,97
Відмовилися надавати інформацію	14	3,43	3	1,99

Таблиця 5

Розподіл обстежених підлітків відповідно до характеру родинних зв'язків

Особливості мешкання	Стать	Досліджувані групи			
		Основна		Контрольна	
		n	%	n	%
У повній родині без сиблінгів	Ю	32	7,84	27	17,88
	Д	39	9,56	30	19,87
У повній родині із сиблінгами	Ю	25	6,13	19	12,58
	Д	29	7,11	21	13,91
У неповній родині без сиблінгів	Ю	67	16,42	13	8,61
	Д	72	17,65	16	10,60
У неповній родині із сиблінгами	Ю	58	14,22	10	6,62
	Д	59	14,46	11	7,28
З іншими родичами та сиблінгами без батьків	Ю	9	2,21	1	0,66
	Д	6	1,47	0	0,00
З іншими родичами без батьків і без сиблінгів	Ю	7	1,72	1	0,66
	Д	5	1,23	2	1,32

контрольної групи (юнаки – 0,66% опитаних, дівчата – 1,32% опитаних). Отже, можна відзначити, що соціальним фактором, який може бути детермінантом формування кіберадикції, є й характер родинних зв'язків.

Одним із соціально-демографічних факторів, який досліджено в ході дослідження став, є характер взаємин к сім'ях (таблиця 6).

Аналізуючи результати проведеного опитування, можемо констатувати, що конфлікти з батьками практично не відбуваються серед осіб контрольної групи (юнаки – 19,21% опитаних, дівчата – 22,52% опитаних), на відміну від осіб основної групи, які здебільшого вказували на те, що конфлікт із батьками відбувався часто (юнаки – 18,63% опитаних, дівчата – 19,61% опитаних). Варто також зауважити, що в основній групі підлітки частіше відмічали існування конфлікту між батьками (юнаки – 21,08% опитаних, дівчата – 21,57% опитаних), ніж підлітки контрольної групи (юнаки – 5,03% опитаних, дівчата – 6,62% опитаних).

Розглядався також характер взаємин з однолітками (таблиця 7).

Аналізуючи результати опитування, можемо зазначити, що респонденти основної групи практично постійно конфліктують з однолітками (юнаки – 30,39% опитаних, дівчата – 33,09% опитаних), на відміну від респондентів

контрольної групи (юнаки – 7,28% опитаних, дівчата – 9,27% опитаних). Респонденти контрольної групи частіше відзначали, що в них існують конфлікти час від часу з однолітками (юнаки – 25,83% опитаних, дівчата – 27,81% опитаних), ніж респонденти основної групи (юнаки – 13,73% опитаних, дівчата – 14,71% опитаних). Також респонденти контрольної групи частіше відзначали, що вони практично ніколи не конфліктують з однолітками (юнаки – 13,91% опитаних, дівчата – 15,89% опитаних), ніж респонденти основної групи (юнаки – 4,41% опитаних, дівчата – 3,68% опитаних).

Розглянувши деякі види міжособистісних конфліктів серед груп респондентів, можемо констатувати, що респонденти основної групи більше, ніж респонденти контрольної групи, мають конфліктні ситуації як у сім'ї, так і серед однолітків.

Надалі ми розглянули академічну успішність респондентів (таблиця 8).

За результатами опитування респондентів і їхніх батьків (чи осіб, які їх замінюють) установлено, що високі бали в навчанні більш характерні для осіб контрольних груп (юнаки – 8,61% опитаних, дівчата – 12,58% опитаних), ніж для основних груп (юнаки – 4,41% опитаних, дівчата – 5,64% опитаних). Середній рівень навчання як серед основної, так і серед

Таблиця 6

Характер взаємин у сім'ях

Конфліктність у сімейних стосунках	Стать	Досліджувані групи			
		Основна		Контрольна	
		п	%	п	%
Конфлікти з батьками практично не відбуваються	Ю	11	2,70	29	19,21
	Д	14	3,43	34	22,52
Конфлікти з батьками відбуваються час від часу	Ю	25	6,13	20	13,25
	Д	28	6,86	23	15,23
Конфлікти з батьками відбуваються часто	Ю	76	18,63	14	9,27
	Д	80	19,61	13	8,61
Часто відбуваються конфлікти між батьками	Ю	86	21,08	8	5,30
	Д	88	21,57	10	6,62

Примітка: * – сім'єю вважалось оточення, з яким підліток постійно проживав.

Таблиця 7

Конфлікти з однолітками в групах підлітків

Конфлікти з однолітками	Стать	Досліджувані групи			
		Основна		Контрольна	
		п	%	п	%
Відбуваються практично постійно	Ю	124	30,39	11	7,28
	Д	135	33,09	14	9,27
Відбуваються час від часу	Ю	56	13,73	39	25,83
	Д	60	14,71	42	27,81
Практично ніколи не відбуваються	Ю	18	4,41	21	13,91
	Д	15	3,68	24	15,89

Розподіл обстежених підлітків відповідно до рівня навчання

Рівень навчання (середні відмітки, бали)	Стать	Досліджувані групи			
		Основна		Контрольна	
		n	%	n	%
Високий (9–12)	Ю	18	4,41	13	8,61
	Д	23	5,64	19	12,58
Середній (6–8)	Ю	121	29,66	48	31,79
	Д	153	37,50	54	35,76
Низький (до 5)	Ю	59	14,46	10	6,62
	Д	34	8,33	7	4,64

Примітки: * Рівень навчання аналізувався за середніми оцінками протягом останнього року за 12-бальною шкалою за даними респондентів і їхніх батьків (у тих осіб, які навчалися за 5-бальною системою, відповіді переведено у 12-бальну систему).

Таблиця 9

Розподіл обстежених підлітків відповідно до рівня матеріального забезпечення в родині

Рівень матеріального забезпечення	Стать	Досліджувані групи			
		Основна		Контрольна	
		n	%	n	%
Високий	Ю	72	17,65	17	11,26
	Д	83	20,34	21	13,91
Середній	Ю	34	8,33	37	24,50
	Д	24	5,88	43	28,48
Низький	Ю	92	22,55	17	11,26
	Д	103	25,25	16	10,60

Примітка. * – розраховувався сукупний дохід на родину в тисячах гривень на місяць: високим уважався щомісячний статок понад 30 тис. грн., середнім – від 10 тис. до 25 тис. грн.; низьким – менше ніж 10 тис. грн.

контрольної груп становив від 30% до 40% опитаних. Низький рівень навчальної успішності більш притаманний підліткам з основної групи (юнаки – 14,46% опитаних, дівчата – 8,33% опитаних), ніж підліткам із контрольної групи (юнаки – 6,62% опитаних, дівчата – 4,64% опитаних). Отже, можна припустити, що наявність кіберадикції негативно впливає на академічну успішність адиктів.

Наступним соціодемографічним критерієм дослідження був матеріальний статок сім'ї респондентів (таблиця 9).

За результатами опитування респондентів можна констатувати, що в основних групах переважав високий (юнаки – 17,65% опитаних, дівчата – 20,34% опитаних) і низький (юнаки – 22,55% опитаних, дівчата – 25,25% опитаних) статок сім'ї. У контрольних групах респондентів переважав середній статок сім'ї (юнаки – 24,50% опитаних, дівчата – 28,48% опитаних), високий і низький статок мали 10% та 15% опитаних контрольної групи.

У частини респондентів сімейні стосунки порушені внаслідок появи залежності від комп'ютера, Інтернету, гаджетів чи інших девайсів, а також зловживання родинним бюджетом на користь кіберпростору. Прак-

тично всі адикти з основної групи дослідження проживали з батьками або іншими родичами, які нерідко ставали жертвами маніпулювання адиктів з метою реалізації адиктивної поведінки. Наприклад, адикти перекладали чи навіть вимагали в близьких виконувати їхні обов'язки по домогосподарству чи навчанню, вимагали постійної сплати за Інтернет-послуги, а також вимагали постійно здійснювати витрати на оновлення системних характеристик ПК або оновлення їхніх гаджетів чи інших девайсів тощо.

Під час проведення інтерв'ю з респондентами обох груп установлено, що верифікованих психічних розладів в анамнезі не мав жоден із опитаних, ніхто не сповістив нас про наявність у нього психіатричного діагнозу, іншої інформації про існування будь-кого з опитаних на психіатричному обліку ми не мали.

З вищенаведених таблиць та описових характеристик видно, що у відсотковому розподілі групи є однорідними, це дає змогу для проведення дослідження з обраним контингентом, результати якого можна вважати репрезентативними.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проаналізованого матеріалу та про-

веденого експериментального дослідження сформовано такі висновки.

За статтю, віком і більшістю інших показників групи є однорідними, що свідчить про репрезентативність вибірки. З наданої вибірки більшість представлена особами у віці 16–18 років (основна група – 148 осіб (36,27%), контрольна група – 54 особи (35,77%) $p \leq 0,05$), що виокремлює так звану «групу ризику» для цієї нозології. За результатами аналізу отриманих даних можна стверджувати, що наведений розподіл підлітків за віком досліджених як основної, так і контрольної груп є однорідним, про що свідчать розраховані показники критерію Стьюдента по групах ($p \leq 0,05$).

У період проведення дослідження зі 559 респондентів навчалися в загальноосвітніх 32,84% респондентів з основної групи та 30,46% респондентів із контрольної групи; навчалися в коледжі чи професійно-технічних навчальних закладах 30,15% респондентів з основної групи та 27,81% респондентів із контрольної групи; у закладах вищої освіти – 26,72% респондентів з основної групи, 33,77% респондентів із контрольної групи; мали академічну відпустку (чи часто були відсутні в навчальному закладі) 6,86% респондентів з основної групи та 5,96% респондентів із контрольної групи; відмовилися надавати інформацію 3,43% респондентів з основної групи та 1,99% респондентів із контрольної групи.

За характером родинних зв'язків можна зазначити, що більшість респондентів з основних груп проживає в неповних родинах як без сиблінгів, так із сиблінгами, а респонденти контрольних груп здебільшого проживають у повних сім'ях. Під час розгляду характеру взаємин установлено, що конфлікти з батьками практично не відбуваються серед осіб контрольної групи, на відміну від осіб основної групи, які здебільшого вказували на те, що конфлікт із батьками відбувався часто. Також респонденти основної групи практично постійно конфліктують з однолітками, на відміну від респондентів контрольної групи, які частіше відзначали, що в них існують конфлікти з однолітками лише час від часу. Також установлено, що високі бали в навчанні більш характерні для осіб контрольних груп, ніж для основних груп. За рівнем матеріального забезпечення в родині респондентів можна констатувати, що в основних групах переважав високий і низький статок сім'ї, а в контрольних групах – середній.

Під час узагальнення результатів за методикою «Тест-опитувальник на схильність до адиктивної поведінки Г.В. Лозової» можна зазначити, що проявів хімічних залежностей

серед респондентів не виявлено, що дало нам залишити їх усіх у подальшому дослідженні. Варто підкреслити виявлену закономірність, що юнаки більш схильні до адиктивної поведінки, ніж дівчата, і з віком залежність серед юнаків набирає обертів. Дівчата здебільшого перебувають у середньому ступені схильності до залежності особливо у віці від 16 до 18 років.

Специфіка проведеного нами дослідження, а також сам процес формування залежності не дають змоги зробити однозначних висновків щодо соціодемографічних особливостей кіберадиктів. Однак варто зазначити, що до групи ризику можна зарахувати осіб у віковій категорії від 16 до 18 років, які проживають у неповних сім'ях, мають середній або низький рівень навчальної успішності, здебільшого конфліктні, матеріальний статок сім'ї неоднорідний (чи високий, чи низький). Проведене дослідження лише вказує на актуалізацію проблеми й на необхідність проведення подальших експериментальних досліджень щодо визначення соціальних та індивідуальних детермінант формування кіберадикцій серед молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аймедов К.В., Асєєва Ю.О., Дьяченко О.В. Сучасний погляд на проблему Інтернет-адикцій у підлітків. *Перспективні дослідження – це наука і техніка – 2018* : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (7–15 листопада 2018 р.). Перемишль : Наука та дослідження, 2018. Том 5. С. 76–80. URL: <http://www.rusnauka.com/pdf/242201.pdf>.
2. Егоров А.Ю. Нехимические зависимости. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 190 с. URL: http://mprj.ru/archiv_global/2015_4_33/nomer01.php.
3. Кочетков Н.В. Интернет-зависимость и зависимость от компьютерных игр в отечественных психологов. *Социальная психология и общество*. 2020. Т. 11. № 1. С. 27–54. URL: <https://doi.org/10.17759/sps.2020110103>.
4. Kemp S. Digital 2020: 3.8 billion people use social media. Wearesocial and Hootsuite. 2020. URL: <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media>.
5. Юрьева Л.Н. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика : монография. Днепропетровск : Пороги, 2006. URL: <https://studfiles.net/preview/6748925/>.
6. Аймедов К.В. Особенности личности подростков, которые страдают на компьютерную зависимость. *Наука і освіта* : наук.-практ. журн. Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського. 2012. С. 9–13. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/uk/arkhiv-zhurnaliv/vipuski-2012/vipusk-6-nauka-i-osvita-2012-rik>.
7. Собчик Л.Н. Искусство психодиагностики. Санкт-Петербург : Речь, 2014. 159 с.